

Sokrat, koji je živio u jednoj republikanskoj državi, gdje svaki građanin s drugim građaninom slobodno govoraše, gdje pak fini urbanitet u opbođenju bijaše dioništvom i samog gotovo najnižega puka, korio je tako na najbezazleniji zamislivi način u konverzaciji ljude, i bez didaktičkog tona, bez da se činilo, kao da hoće podučavati, započinjao je on običnu konverzaciju i vodio na najtankoćutniji način do jednog nauka, koji se nadavao sam od sebe i čak se jednoj Diotimi nije mogao činiti nametljivim.

Hegel 1793/94.

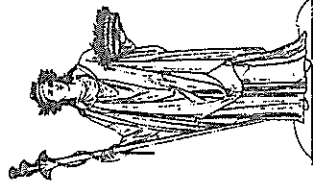
PLATON

EROS I FILIA

SIMPOZIJ I LISIS

PREVEO SA STAROGRČKOG

ZDESLAV DUKAT

DEMETRA
Filosofska biblioteka
Dimitrija Savića

– Treba dabogme to činiti, rekoh ja, kad već išteš. Ali pazi da mi pritekneš u pomoć ako me Meneksen bude nastojao pobijati. Ili možda ne znaš da je sklon prepirci?

– Da, Zeusa mi, reče, baš jako; zbog toga upravo i želim da s njim razgovaram.

– Da ispadnem smiješan?, rekoh ja.

– Zeusa mi, ne, reče, nego da njega obuzdaš.

– Pa kako?, rekoh ja. Nije to lako; ja sam Ktesip, ne vidiš li ga? Ktesipov učenik. A tu je i sam Ktesip, ne vidiš li ga?

– Nemoj ti brinuti ni zbog koga, Sokrate, reče; nego hajde, razgovaraj s njime.

– Treba razgovarati, rekoh ja.

10 Dok smo međum mi to govorili jedan drugome, reče Ktesip: – Što se to vas dvojica sami gostite, a nama ne dajete nikakva udjela u razgovoru?

– Pa doista, rekoh ja, treba im dati udjela. Ova j naime ne razumije nešto od onoga što govorim, ali tvrdi da Meneksen to zna i traži da ga pitam.

5 – Što ga onda ne pitaš?, reče on.

– Evo, sad ću pitati, rekoh ja. I reci mi, Menekseno, što te budem pitao. Od djetinjstva naime osjećam želju za nekom stečevinom kao što svaiko za nečim. Jer netko konje želi imati, netko pse, netko zlato, netko časti; ja sam pak u odnosu na to ravnodušan, ali u odnosu na stjecanje prijatelja veoma požudan i više bih volio steći dobra prijatelja nego najbolju prepelicu ili pijetla na svijetu, da, Zeusa mi, više nego konja i psa, – a mislim, tako mi psa, volio bih steći prijatelja radije nego sve Darijevo zlato, radije nego samog Darija, – tako sam

ti ja druželjubiv. Vas pak gledajući, tebe i Lisisa, prepun sam
divljenja i smatram vas sretnima što ste, premda tako mladi, 212
brzo i usrdno a on opet tebe; ja sam pak tako daleko od te stvari
da ne znam ni na koji način jedan postaje prijatelj drugome, 5
nego baš to želim upitati tebe koji si znalac.

Pa mi reci: kad netko nekoga voli, tko postaje kome prijatelj, onaj koji voli voljenome ili voljeni onome koji voli? Ili b
nema nikakve razlike? – Meni se bar čini, reče, da nema
nikakve razlike. – Kako veliš?, rekoh ja; zar obojica postaju
prijatelji jedan drugome ako samo jedan voli drugoga? – Bar
mi se, reče, tako čini. – A što? Zar nije moguće da onome koji 5
voli ne bude uzvraceno od onoga koga voli? – Moguće je. – Pa
što? Zar nije moguće da voljeni mrzi onoga koji ga voli? – kao
što se gdjekad čini da ljubavnici doživljavaju od ljubljenika; jer
dok ljube najviše što je moguće jedni misle da im ovi ne c
uzvrataju ljubav a drugi da ih čak mrze. Ili ti se ne čini da je
to istinito? – Veoma istinito, reče. – Pa nije li u takvu slučaju
tako, rekoh ja, da jedan voli a drugi je voljen? – Da. – Koji je
dakle od njih dvojice kojemu prijatelj? onaj koji voli voljenome 5
i to bilo da mu se uzvrća ljubav bilo mrznja, ili voljeni onome
koji ga voli? ili nasuprot tome nijedan u takvu slučaju nije
nikome prijatelj ako ljubav nije obostrana? – Čini se da je ovo d
potonje slučaj. – Dakle nam se sad čini drukčije nego što nam
se učinilo ranije. Tada naime da su obojica prijatelji ako jedan
od dvojice voli; sada pak da nijedan nije prijatelj ako ne vole
obojica. – Izgleda, reče. – Znači da onome koji voli nije prijatelj
ništa što ne uzvrća ljubav? – Čini se da nije. – Dakle niti oni 5

kojima konji ne uzvrataju ljubav nisu prijatelji konjima, niti su prijatelji prepelica oni kojima je ne uzvrataju prepelice, niti opet psima oni kojima psi, niti vinu oni kojima vino, niti tjelovježbi oni kojima tjelovježba, niti mudrosti oni kojima ljubav ne uzvrata mudrost. Ili možda voli svoj predmet svatko od tih, ali mu nije prijatelj, te se vara pjesnik koji je rekao:

Sretnik kom draga su djeca i jednokopitni konji,
Lovački psi i gost stranac sa tuđinskog tla?

5 – Meni se ne čini, reče. – Nego ti se čini da govori istinu? – Da.

– Voljeno je dakle prijateljsko onome koji voli, kako se čini,

Meneksene, bilo da ono njega voli ili mrzi, kao što i tek rođena

djeca, dijelom ona koja još ne vole a dijelom i ona koja već

mrze, kad ih kažnjavaju maj ili otac, ipak su čak i u tom času

svojim roditeljima od svega najdraža. – Meni se bar čini da je

tako, reče. – Po tom razlaganju dakle nije prijatelj onaj koji

5 voli nego voljeni. – Čini se. – I nije onaj koji mrzi neprijatelj,

nego onaj koga taj mrzi. – Tako ispada. – Ako je, dakle,

prijatelj ono voljeno a ne ono koje voli, onda mnoge neprijatelji

b vole a prijatelji mrze te su neprijateljima prijatelji a prijateljima

neprijatelji. Ali ipak, dragi prijatelju, to je jako nelogično,

stoviše, mislim, čak nemoguće, prijatelju biti neprijatelj a ne-

prijatelju prijatelj. – Čini se da govoriš istinu, Sokrate, reče. –

5 Pa onda dakle, ako je to nemoguće, ono koje voli bilo bi

prijatelj voljenome. – Izgleda. – A ono koje mrzi opet neprijatelj

mrženome. – Nužno. – Dakle će zaključak biti da moramo

priznati isto što i u prethodnome, naime da je često netko

c prijatelj onome tko mu nije prijatelj a da je to često i neprija-

telju kad ili netko voli nekoga koji njega ne voli ili ga čak mrzi;

a da je često neprijatelj nekome koji mu nije neprijatelj nego

mu je čak prijatelj kad ili mrzi nekoga tko njega ne mrzi ili mrzi

čak onoga koji njega voli. – Izgleda da je tako, reče. – Pa što

5 čemo onda, rekoh ja, ako prijatelji neće biti niti oni koji vole,

niti voljeni, niti oni koji istovremeno vole i voljeni su? Nego hoćemo li tvrditi da pored tih postoje još neki drugi koji su među sobom prijatelji? – Zeusa mi, Sokrate, reče, ne znam što da kažem na to. – Ta valjda nismo, Menekseno, rekoh ja, sasvim neispravno proveli naše istraživanje? – Ne čini mi se, Sokrate³, reče Lisis i čim je to izrekao, pocrvenje; činilo mi se da mu te riječi izletješe protiv volje zato što je s velikom pažnjom slušao razgovor a i dok je slušao, bilo je očito da ga napeto prati.

Ja dakle, hoteci odmoriti Menekseno a obradovavši se ujedno Lisisovoj želji za znanjem, promijenih tijek razgovora pa se obratih Lisisu i rekoh: – Lisis, čini mi se da govoriš istinu da mi, da smo ispravno istraživali, nikada ne bismo tako zastranjiivali. Nego tuda više ne idimo, – ta očito je to istraživanje loš put, – nego čini mi se da ondje gdje smo skrenuli, da onuda treba ići istražujući po onome kako kažu pjesnici; ta oni su nam popui očeva i voda u mudrosti. A govore uistinu tako da se ne izražavaju loše o prijateljima tko su oni; kažu pak to, kako ja mislim, ovako nekako:

uvijek doista bog ka jednako jednom vodi⁴

i čini ga prepoznatljivim; ili se možda nisi namjerio na te stihove? – Jesam, reče. – Nisi li naišao i na spise veoma mudrih ljudi koji govore to isto da je nužno da slično bude u prijatelju sa sličnim? A to su otprilike oni koji govore i pišu o prirodi i o univerzumu. – Istinu kažeš, reče. – Ne govore li dakle

³ »Ne, čini mi se, Sokrate« (Williamowitz).

⁴ Odiseja 17, 218.

pravo?, rekoh ja. – Možda, reče. – Možda, rekoh ja, pola od toga, a možda i sve, ali mi to ne razumijemo. Jer nama se čini, koliko se zli bliže primiče zlo me i koliko se više druži s njime, da mu toliko neprijateljskiji postaje; čini mu naime krivo a nemoguće je da budu prijatelji oni koji čine krivo i oni kojima se čini krivo. Nije li tako? – Da, reče on. – Na taj način pola od onoga što govore ne bi bilo istina ako su zli zaista slični jedni drugima. – Istinu kažeš. – Ali čini mi se da govore da su dobri slični i prijatelji jedni drugima, a da zli, kako se ustalom i kaže za njih, nikada nisu slični čak ni sami sebi nego da su nepostojani i nestalni; ono pak što može biti samo sebi neslično i neprijateljsko teško može postati slično ili prijateljsko drugome. Ili ne misliš li i ti tako? – Da, reče. – Na to prema tome nišane, kako mi se čini, prijatelju, oni koji govore da je slično prijatelji sličnome kao što je jedino dobri prijatelji jedino onome koji je dobar, a da zli niti s dobrim niti sa zlim nikada ne može sklapati istinsko prijateljstvo. Misliš li i ti tako? On kimne. – Sad dakle znamo koji su ljudi prijatelji; naš nam razgovor e naime jasno ukazuje da su to oni koji su dobri. – Čini se da je sasvim tako, reče.

– I meni, rekoh ja. Pa ipak, muči me nešto u tome: dede dakle, Zeusa ti, pogledajmo što mi je tu sumnjivo. Slični je prijatelji sličnome u onoj mjeri u kojoj mu je sličan pa da li je jedan takav koristan jednom takvome? Ili bolje ovako: kakvu bi korist moglo donositi ili kakvu štetu prouzročiti bilo što što je slično bilo čemu čemu je slično a da je ne donosi odnosno prouzrokuje i sebi samome? Ili što bi mu se moglo dogoditi a da mu se to isto ne dogodi i od sebe sama? Kako bi takve stvari mogle jedna drugoj postati privržene ako jedna drugoj ne pružaju nikakvu pomoć? Može li to kako biti? – Ne može. – A kako može nešto biti prijateljsko bez privrženosti? – Nikako. – No uzмимо da sličan sličnome nije prijatelj; dobar bi dobarome

ipak mogao biti prijatelj u mjeri u kojoj je dobar, ne u kojoj je sličan? – Možda. – A što? Ne bi li onaj koji je dobar u onoj mjeri u kojoj je dobar bio dovoljan sam sebi? – Da. – A onaj koji je sebi dovoljan ne treba ničega u pogledu te dovoljnosti. – Ta kako i bi? – Onaj pak koji ničega ne treba ne bi niti bio ničemu privržen. – Naravno da ne bi. – A onaj koji nije ničemu privržen ne bi niti nikoga volio. – Zaista ne bi. – Onaj pak koji ne voli nije niti prijatelj. – Očito nije. – Pa kako će nam onda uopće oni koji su dobri biti prijatelji dobru kad niti u odsutnosti ne čeznu jedni za drugima, – jer su dovoljni sami sebi i kad su odvojeni, – niti kad su zajedno imaju neku korist jedni od drugih? Kako je moguće da takvi jedni druge visoko cijene? – Nikako, reče. – Ali prijatelji doista oni ne mogu biti ako ne cijene mnogo jedan drugoga. – Istina je.

– Pazi sad, Lisis, kako skrećemo s pravog puta. Da li se mi to u svemu varamo? – Pa kako?, reče. – Već sam jednom čuo od nekoga koji je govorio – i sad se prisjećam – da je najveći neprijatelj slično sličnome i dobri dobru, a i Hesioda je

navodio kao svjedoka govoreći da

i na lončara lončar se jedi, i na pjevača pjevač,
i na prosjaka prosjak,⁵

i drugo sve baš tako reče da bude po nužnosti da se ono što je najbliže ispunja zavišću i ljubomorom jednog protiv drugoga, a ono najnesličnije prijateljstvom, da je naime stomašni prisiljen da bude prijatelj bogatome i slabi jakome radi pomoći kao i bolesni liječniku, i da uopće onaj koji ne zna mora biti privržen onome koji zna i da ga voli. I također je nastavio u još uzvišenijem stilu da slično ni izdaleka nije prijatelj sličnome, nego da je to baš ono suprotno: ono najsuprotnije međusobno je najvećma prijatelj. Jer da svako od toga žudi za time a ne za

- 5 sličnim: suho za vlažnim, hladno za toplim, gorko za slatim, oštro za tupim, prazno za ispunjenošću i drugo takvo na isti način. Suprotno da je naime hrana suprotnome: ta slično od sličnoga ne može nikakva užitka osjetiti. A doista, prijatelju, 216 činio mi se veoma duhovitim dok je to govorio; jer govorio je dobro. A vama, rekoh ja, kako se čini da je govorio? – Baš dobro, reče Meneksen, koliko se daje ovako čuti. – Da li dakle da kažemo da je suprotno suprotnome najviše prijatelj? – Bez sumnje. – Pa dobro, rekoh ja, nije li to paradoksalno, Menek- 5 sene? Neće li odmah s veseljem skočiti na nas oni premudri ljudi, ona zanovijetala, i upitati nas nije li neprijateljstvo naj- protivnije prijateljstvu? A što ćemo im odgovoriti? Ili nije li nužno priznati da govore istinu? – Nužno je. – Zar je dakle, reci će, neprijateljstvo prijateljsko prijateljstvo ili prijateljstvo neprijateljstvu? – Ni jedno ni drugo, reče. – A pravedno nepravednome ili suzdržano razuzdano? – Ne čini mi se da je tako. – Pa ipak, rekoh ja, ako je po suprotnosti nešto prijateljsko prijateljstvu, nužno je i to dvoje međusobno prija- 5 teljsko. – Nužno. – Dakle niti je slično prijateljsko sličnome, niti suprotno suprotnome. – Izgleda da nije.
- c – A ogledajmo još i ovo nije li nam promaklo da prijate- 5 ljestvo nije uistinu ništa od toga, nego da ono što nije niti dobro niti zlo postaje tako nekako prijateljsko dobro. – Kako veliš?, reče on. – Ma Zeusa mi, ne znam, rekoh ja, nego i samome mi se vrti od zapletenosti te stvari i može na kraju ispasti po staroj poslovi da je ono što je lijepo prijateljsko. U svakom je slučaju 5 nalik nečemu, nježnom, glatkam i skliskom; zato nam valjda i lako isklizuje i izmiče jer je takvo. Mislim naime da je ono što je dobro lijepo; ne misliš li i ti? – Da. – Mislim dakle po
- d

nagadaju da je lijepome i dobrom prijateljsko ono što niti je dobro niti zlo, a poslušni na temelju čega govorim po nagadajući! Čini mi se kao da postoje neke tri vrste, ono dobro, ono zlo i ono ni dobro ni zlo; a tebi? – I meni, reče. – I da niti je dobro prijateljsko dobro, niti zlo zlu, kao što ne dopušta prethodni razgovor; preostaje dakle, ako je nešto prijateljsko nečemu, da je ono ni dobro ni zlo prijateljsko ili dobro ili onome što je takvo kao i ono samo; jer ništa ne bi moglo postati prijateljskim zlu. – Istina. – Ali niti slično sličnome, rekosmo maločas; zar ne? – Da. – Dakle onome ni dobro ni zlu neće biti prijateljsko ono što je isto takvo. – Jasno da neće. – Dakle ispada da jedino dobro postaje prijateljskim jedino ono što je ni dobro ni zlo. – To je nužno, kako izgleda.

– Ali, djeco, rekoh ja, da li nas doista i ono sada rečeno dobro vodi? Ako bismo, na primjer, željeli promotriti zdravo tijelo, vidimo da mu ne bi bilo potrebno liječništvo niti pomoć; ta dovoljno je samo sebi tako da niko zdrav nije prijatelj liječniku poradi zdravlja. Zar ne? – Nitko. – Ali bolesni, mi-stim, zbog bolesti jest? – Kako da ne bude? – Bolest je, znači, zlo a liječništvo korisno i dobro. – Da. – Tijelo pak, koliko je tijelo, niti je dobro niti zlo. – Tako je. – A tijelo je zbog bolesti prisiljeno prijanjati uz liječnika i voljeti ga. – Čini mi se. – Dakle ono što je ni dobro ni zlo postaje prijateljskim zbog prijanjanja uz zlo. – Izgleda. – Ali očito prije nego što postane zlo uslijed zla s kojim je u dodiru. Postavši naime zline, ne bi više žudilo za dobrim niti bi mu bilo prijateljskim. Ta rekli smo da je nemoguće da zlo bude prijateljsko dobro. – Dakako da je

nemoguće. – Razmotrite sad što kažem. Kažem naime da je nešto i samo takvo kao ono što prijanja uza nj, a nešto nije. Kao ako bi netko hito nešto namazati nekom bojom, tad bi ono što je nanijeto mazanjem prijanjalo uz ono na što je namazano. – Svakako. – Nije li tada ono na što je boja nanijeta iste boje kao ono što je namazano? – Ne razumijem, reče on. – A evo ovako, rekoh ja. Ako bi netko tvoje vlasti koje su plave namazao olovim bjelilom, da li bi tada bile bijele ili bi samo tako izgledale? – Izgledale bi, reče on. – I doista uz njih bi prijanjala bjelina. – Da. – Ali ipak ne bi bile ništa više bijele unatoč bjelini koja prijanja uz njih. – Istina. – Ali kad im, prijatelju, starost donese tu istu boju, tad postanu kao ono što uz njih prijanja, naime bijele zbog prijanjajuće bjeline. – Ta kako i ne bi? – Baš dakle to sada pitam, ako nešto prijanja uz nešto, da li će ono uza što nešto prijanja biti takvo kao ono što prijanja? Ili hoće li, ako na neki način prijanja, biti takvo, a ako ne prijanja, neće? – Prije ovo potonje, reče. – I ono što niti je zlo niti dobro dakle ponekad unatoč prijanjajućoj zloći još nije zlo, a ponekad je već i postalo takvo. – Svakako. – Dakle kad ono još nije zlo bez obzira na prijanjajuću zloću, upravo to prijanjanje izaziva u njemu zudnju za dobrim; ali prijanjanje koje ga čini zlim lišava ga te zudnje a ujedno i prijateljstva prema dobru. Jer to više nije ni zlo ni dobro nego zlo; a zlo nije nikada bilo prijatelj dobru. 218 – Naravno da ne. – Zbog toga bismo rekli i da oni koji su već mudri više nisu prijatelji mudrosti, bili ti bogovi ili ljudi; a niti da su joj prijatelji oni koji su u takvu neznanju da su zli; jer nitko zao i neuk nije prijatelj mudrosti. Preostaju dakle oni koji doduše posjeduju tu zloću, naime neznanje, ali još nisu uslijed

nje postali nerazumni niti neući, nego još misle da ne znaju b
ono što stvarno ne znaju. Stoga se i bave filozofijom samo oni
koji nisu ni dobri ni zli, dok se zli njome ne bave a niti dobri;
ta nama se u prethodnim razgovorima pokazalo da niti je
suprotno prijateljsko suprotnome, niti slično sličnome. Ili se ne
sjecate? – Dakako, rekoste njih dvojica. – Sada dakle, Lisis i
Meneksene, rekoh ja, sasvim smo pouzdano utvrdili što jest
prijateljsko a što nije. Tvrđimo naime kako u pogledu duše tako
i tijela kao i posvuda da je ono što niti je zlo niti dobro zbog c
prijanjanja zla prijateljsko prema dobru. – Njih dvojica to u
potpunosti potvrđiše i priznadoše da je tako.

A i ja sam se sam veoma radoavao kao neki lovac koji ima
jedva dovoljno onoga što je lovio. Ali potom dođe mi ne znam
odakle veoma čudna sumnja da sve o čemu smo se složili nije
istinito i odmah zlovoljno rekoh: – Gle, Lisis i Meneksene,
čini se da smo se samo u snu obogatili.

– Pa kako to?, reče Meneksen.

– Bojim se, rekoh ja, da se kao na tašte ljude nismo
namjerili na isto takve nekakve riječi o prijateljstvu.

– Ta kako?, reče.

– Razmotrimo to ovako, rekoh ja: onaj koji bi bio prijatelj,
je li on nekome prijatelj ili ne? – Nužno jest, reče. – Da li je to
bez ikakve svrhe i bez ikakva uzroka ili radi nekoga i zbog
nekoga? – Radi nekoga i zbog nekoga. – Da li zato što je
prijateljska ona stvar poradi koje je prijatelj prijatelju prijatelj, 10
ili zato što niti je prijateljska niti neprijateljska? – Ne slijedim
te posve, reče. – Nije ni čudo, rekoh ja; ali ovako ćeš me valjda e
praiti a i ja ću, držim, bolje znati što mislim. Bolesnik, rekli
smo maločas, prijatelj je liječniku; nije li tako? – Da. – A nije
li prijatelj liječniku zbog bolesti a poradi zdravlja? – Da. – A

5 bolest je zlo? – Kako ne bi bila? – A zdravlje?, rekoh ja; je li dobro ili zlo ili nijedno od toga? – Dobro, reče. – Rekli smo dakle, kako se čini, da je tijelo, koje niti je dobro niti zlo, zbog bolesti, a to znači zbog zla, prijatelj liječništvu; a liječništvo je dobro; liječništvo pak poradi zdravlja prihvaća to prijateljstvo a zdravlje je dobro; zar ne? – Da. – No zdravlje je prijatelj⁶ ili ne? – Prijatelj. – A bolest je neprijatelj. – Svakako. – Ono ni zlo ni dobro dakle zbog zla i neprijateljstva prijatelj je dobri radi dobra i prijateljstva. – Očito. – Dakle poradi prijateljstva a zbog neprijateljstva prijateljstvo je prijateljstvo. – Čini se.

5 – Pa dobro, rekoh ja. Kad smo već došli dotle, djeco, razmotrimo pažljivo da se ne prevaramo. Da je prijateljstvo postalo prijateljskim prijateljskome, ostavljam po strani, kao i da slično postaje prijateljskim sličnome, premda smo rekli da je to nemoguće; ali ipak razmotrimo to bar da nas ne zavarava ono što sada pretpostavljamo. Liječništvo je, tvrdimo, prijatelj-
c sko poradi zdravlja. – Da. – Nije li i zdravlje prijateljstvo? – Svakako. – Ako je dakle prijateljstvo, onda je to poradi nečega. – Da. – I to poradi nečega prijateljskoga, ako će slijediti ono u čemu smo se ranije složili. – Svakako. – Neće li dakle i ono 5 opet biti prijateljstvo poradi prijateljstva? – Da. – Nije li dakle nužno da se okanimo takva obilaženja i da dopremo do nekog početka koji se neće svoditi na neko drugo prijateljstvo, nego će ići na ono samo koje je prvo prijateljstvo a radi čega kažemo i da je sve drugo prijateljstvo? – Nužno je. – A to je upravo ono na što mislim, da nas ne bi sve ono drugo, za što smo rekli da nam je prijateljstvo poradi onoga, zavaravalo kao njegova obič-

⁶ Pridjev philos i izvedena imenica to philon imaju u grčkome i aktivno i pasivno značenje, što je u hrvatskom prijevodu veoma teško adekvatno izraziti (S. U. Blagojević u svom srpskom prijevodu iz 1982. prevodi zato »prijateljstvo/drago«).

na sjena, a da stvarno jedino ono prvo bude istinski prijatelj-
sko. Promislino naime ovako: kad netko nešto visoko cijeni, 5
kao što gdjekad otac voli sina iznad svega drugoga, zar ne bi
takav čovjek baš poradi toga što visoko cijeni sina visoko
cijenio i još nešto drugo? Na primjer, ako bi doznao da je ovaj 5
kupio kukutu, zar ne bi visoko cijenio vino ako bi mislio da će
mu ono spasiti sina? – Zašto ne?, reče. – Ne bi li i posudu u
kojoj bi bilo vino? – Svakako. – Ali cijeni li on zato tada 5
podjednako oboje, zemljani vrc i svog sina ili tri čaše vina i
sina? Ili je to ovako nekako: sva takva briga zapravo nije
usmjerena na ono što je pripravljeno zbog nekog drugog nego
na ono poradi čega je sve takvo pripravljeno. Nije da ne 220
govorimo često da visoko cijenimo zlato i srebro; ali to nije zato
ništa više istinito, nego je ono što najviše cijenimo baš to što se
pokazuje kao ono radi čega sebi pribavljamo zlato i sve drugo
što pribavljamo. Nećemo li tako reći? – Svakako. – Ne vrijedi 5
li isto i za prijatelja? Jer kad neke stvari nazivamo prijateljski-
ma poradi nekog drugoga što nam je prijateljsko, tada očito
samo rabimo lijep izraz za to; ali stvarno prijateljsko čini se da 5
može biti samo ono samo u čemu završavaju sva ta takozvana
prijateljstva. – Izgleda da je tako, reče. – Onome dakle, čemu
smo istinski prijatelj, nismo to radi nekog drugog čemu bismo
također bili prijatelj? – Uistinu.

– To je dakle riješeno da onome kome smo prijatelj nismo
to radi nekog drugog kome smo također prijatelj; ali da li je
zaista dobro prijateljsko? – Meni se tako čini. – Da li je dakle
dobro voljeno zbog zla i da li je to ovako: ako od triju upravo 5
spomenutih vrsta, dobra, zla i ni dobra ni zla, dvoje bude

ostavljeno a zlo uklonjeno i ne može više doticati ništa, ni tijelo,
 5 ni dušu, ni drugo za što smo rekli da po sebi nije niti zlo niti
 dobro, tad nam dobro valjda ne bi više bilo nimalo korisno,
 nego bi postalo beskorisno? Ako nam naime više ništa ne bi
 d štetilo, ne bi nam trebala nikakva pomoć i tako bi tada postalo
 jasno da smo samo zbog zla privrženi dobru i volimo ga budući
 da je dobro lijek protiv zla a zlo da je bolest; a ako nema bolesti,
 5 nimalo ne treba niti lijeka. – Čini se, reče on, da je tako. – Dakle
 ono za nas prijateljsko u kojem završava sve drugo – rekli smo
 da je to prijateljsko poradi nečega drugoga prijateljskog –
 nimalo nije slično tome drugome. Ta ovo se prijateljskim
 e naziva poradi prijateljstva, dok ono istinsko prijateljstvo čini
 se da je posve suprotno tome; pokazalo se naime da smo mu
 prijatelji poradi nečega neprijateljskoga, a ako bi to neprijatelj-
 5 sko bilo uklonjeno, ne bi nam, kako se čini, ono više bilo
 prijateljsko. – Čini mi se da ne bi, reče, bar po onome što se
 sada kaže. – Da li, Zeusa ti, rekoh ja, ako zlo propadne, neće
 221 više biti niti gladovanja, niti žedanja, niti žedan ili žudi za nečim
 vrste? Ili će biti gladi sve dok bude i ljudi i drugih živih bića,
 ali ipak ne štetne? I žed, i druge žudnje će biti, ali ne štetne,
 jer je zlo već bilo uništeno? Ili je pitanje smiješno što će jednom
 5 tada biti ili neće biti? Ta tko zna? Ali bar to znamo da i sada
 gladovanje ponekad štet, a ponekad i koristi. Zar ne? – Sva-
 b kako. – Pa zar nije tako da onaj koji je žedan ili žudi za nečim
 drugim od svega toga ponekad žudi na korist, ponekad na štetu,
 a ponekad ni na jedno od toga? – Dakako. – Ako dalje
 propada zlo, da li bi i ono što nije zlo propadalo zajedno s

njime? – Nikako. – Dakle će postojati žudnje ni dobre ni zle i ako propadnu one zle. – To je jasno. – A je li moguće da se nešto žudi i ljubi a da se ne bude prijatelj tome što se žudi i ljubi? – Meni se čini da ne. – Znači da će postojati, kako se čini, nešto prijateljsko i onda kada propadne zlo? – Da. – Ako je zlo uzrok tome da je nešto prijateljsko, tada pošlje uništenja zla ne bi jedina stvar mogla biti prijateljska drugoj. Jer kad nestane uzrok, bilo bi zacijelo nemoguće da još postoji ono čemu je on bio uzrokom. – Pravo kažeš. – A nismo li se složili, ako je neko nečemu prijatelj, da on to i voli i to zbog nečega? I nismo li zaključili tada barem da ono ni dobro ni zlo voli dobro zbog zla? – Istina. – A sada se, kako se čini, pojavljuje neki drugi uzrok toga da volimo i da smo voljeni. – Tako se čini. – Nije li dakle uistinu, kako smo upravo rekli, žudnja uzrok prijateljstvu te ono što žudi prijatelj onome za čim žudi i to tada kada za njim žudi, dok je ono što smo prije rekli o prijateljevanju bilo trabunjanje poput neke dugačke sklepane krparije? – Moguće je, reče. – No opet ono što žudi, rekoh ja, žudi za onim čime oskudijeva. Zar ne? – Čini mi se. – A svako oskudijeva u onome što mu se oduzima. – Ta kako bi moglo biti drukčije? – Ljubav pak, prijateljstvo i žudnja usmjereni su, kako se čini, na ono pripadno⁷, *Meneksenē i Lisisē?* – Suglasise se obojica. – Dakle vi obojica, ako ste jedan drugome prijatelji, mora da nekako po naravi pripadate jedan drugome. – Zacijelo, rekoše. – A i inače, djeco, rekoh ja, ako jedan drugoga želi ili ljubi, ne bi ga nikada želio niti ljubio niti bi mu bio prijatelj, kad ne bi nekako pripadao ljubijenome ili po duši, ili po nekoj karakteristici, značaju ili svojstvu duše. – Svakako, rekao je *Meneksen*; ali *Lisis* je zašutio. – Pa dobro, rekoh ja. Ono što

222

⁷ Grč. *to oikeion*, vlastito, srodno (*Blagojević* varira prijevod: vlastito, blisko). Ja sam preveo prema *Schleiermacherovu* das *Angehörige*.

5 je po naravi pripadno pokazalo se da nužno moramo ljubiti. –
 Nužno dakle mora i pravi ljubavnik, koji se ne pretvara samo,
 biti voljen od ljubljenika. To Lisis i Meneksens jedva nekako
 ktmanjem potvrđuje, dok je Hipotal od radosti mijenjao sve
 moguće boje.

Tad ja rekoh hoteti još produbiti razgovor: – Ako se u
 nečemu pripadno razlikuje od sličnoga, Lisis i Meneksene,
 5 time bi, kako mi se čini, bilo nešto rečeno o tome što je
 prijateljstvo; ali ako je slično i pripadno isto, tada nije lako
 odbaciti našu prijašnju postavku, naime da je slično sličnome,
 ukoliko se tiče sličnosti, beskorisno; a priznavati se prijateljem
 5 beskorisnoga, pogrešno je. Hoćete li dakle, rekoh ja, budući da
 smo kao opijeni govorom, da popustimo i reknemo da je
 pripadno nešto različito od sličnoga? – Svakako. – Hoćemo li
 nadalje reći i da je dobro pripadno svemu a zlo strano? Ili da
 5 je zlo pripadno zlu a dobro dobru? A onome ni dobru ni zlu
 ono ni dobro ni zlo? Rekoše da im se čini tako, da je svako
 d pripadno svakome. – Opet smo dakle, djeco, rekoh ja, zapali
 u one misli o prijateljstvu koje smo prvotno odbacili; jer neprava-
 vedni nepravednom i zli zlonome neće biti ništa manje prijatelj
 5 nego dobri dobrane. – Izgleda, reče. – Ali kako? Ako budemo
 tvrdili da je dobro i pripadno isto, ne znači li to da je samo
 dobri prijatelj dobrane? – Svakako. – Ali i to smo smatrali da
 smo sami sebe pobili; ili se ne sjećate? – Sjećamo se.

e – Kako bismo se još dakle mogli poslužiti tom postavkom?
 Ili je jasno da ne bismo nikako? Molim vas dakle da kao mudri
 5 govornici u sudnicama sve rečeno još jednom u sebi promislite.
 mo. Ako naime niti oni koji su voljeni niti oni koji vole, niti

slični niti neslični, niti dobri, niti pripadni, niti ostalo što smo sve u razgovoru pretresli – jer ja se bar ne sjećam više zbog njihova mnoštva, – nego ako ništa od toga nije prijateljsko, ja više nemam što reći.

Rekavši to, već sam namjeravao potaći na razgovor nekoga od starijih; i tada, kao neki zli duši pristupše nadzornici dječaka, Meneksenov i Lisisov, držeći za ruke njihovu braću te ih pozivahu i naređivahu im da idu kući; već je naime bilo kasno. Isprva smo ih i mi i oni oko nas tjevali; ali kad nisu marili za nas nego su se ljutili na lošem grčkom i zvali uporno i dalje a činilo nam se da su se ponapili o Hermejama pa se s njima ne može izaći na kraj, priznasmo poraz pa raspustismo društvo. Ali ipak, kad su već odlazili, ja sam rekao: – Sad smo doista, Lisis i Meneksene, ispali smiješni i ja, star čovjek, i vi. Ovi će naime na odlasku reći da mi sebi umišljamo da smo jedan drugome prijatelji, – naime i sebe ubrajam među vas, – premda još ne postasmo kadri utvrditi što jest prijatelj.

